

Hoofdstuk 3 De werven van Visser en Helder

Aan de westzijde van het Clubhuis van Watersportvereniging de Twee Provinciën, in de zuidwesthoek van het meer bevonden zich de beide werven cq. watersportbedrijven. Eerst is Visser begonnen met het bouwen van boten in de verste zuidwest hoek bij de toenmalige Slakkenwijk. Later verhuisde het bedrijf oostwaarts waar het naast het bedrijf van Helder domicilie had. Een doorrit van acht meter scheidde beide bedrijven. Nog later kregen ze het Clubhuis als buurman. De beide panden staan er anno 2010 nog steeds. (Het toenmalige pand van Visser zeer bouwvallig). De woning en werf van Helder in min of meer bruikbare staat. Na verloop van tijd is het bedrijf van Visser weer verder westwaarts verhuisd.

De familieband tussen de families Visser en Helder, was als volgt: Jan Visser (1879) zijn zuster Maria (1881) was getrouwd met Albert Helder (1878). Uit dit huwelijk kwamen 14 kinderen.

Van 1901 tot ongeveer 1925 hebben Jan Visser en Albert Helder sr. samen boten gebouwd veelal op naam van Jan Visser. Deze samenwerking eindigde toen Albert zijn zoons Jaap (1907) en Wieb (1909) “mans” genoeg waren om met hun vader samen te werken.

Hoewel de beide ondernemers Jan Visser en Albert Helder sr. al direct na de eeuwwisseling van de 19^e naar de 20^e eeuw zakelijk actief waren, werden de bedrijven pas later geregistreerd. Verschil was dat de Vissers direct als broers samenwerkten (en samen met Albert Helder sr.), en Albert Helder sr. pas later met zijn zoons.

Fa.W.Visser en Co. C48 Haren (1918) (begonnen door Wiendelt Visser sr. rond 1900)

Wiendelt Visser (1854 - 1937) en Geertje Nijdam woonden aan de Hoornsedijk en werkten in de vervening. Voor eigen gebruik had Wiendelt een roeibootje gebouwd. Zijn werkgever was zo gecharmeerd van het scheepje dat hij met Wiendelt overeenkwam dat hij er nog een bouwde. Dit was het begin van botenbouw- en watersportbedrijf. Er werden boten gebouwd,

er waren ligplaatsen en er werden rondvaarten gedaan. Hij is bekend geweest als arbeider, scheepstimmerman, klompenmaker, botenfabrikant en botenverhuurder.

De eerst gebouwde bootjes lagen in de Slakkenwijk in de uiterste Zuidwesthoek van het Paterswoldsemeer. De Slakkenwijk was later onderdeel van de speeltuin van de De Twee Provinciën. Van deze oude locatie is niets meer terug te vinden. In 1906 verhuisde het bedrijf iets meer richting Haren. De woning (Meerweg 229) die uit 1915 stamt werd tot 1920 bewoond door Jan Visser. De Zeeleeuw en de Maria zijn mogelijk aan de Slakkenwijk gebouwd. Het was een typisch familiebedrijf, waarin ook de zonen Jan, Andries en Gerlof werkten. Jan was waarschijnlijk de meest getalenteerde bootbouwer van de Vissers. De Friese jachten worden derhalve aan hem toegeschreven.

Jan Visser (1879 - 1969) in het zwart naast de Martha (getuigd met dubbele fok) met eigenaar Bakker ca.1913 Coll. Helder

Dat Jan Visser niet alleen boten bouwde beschrijft J.G.Mulder in zijn eerder aangehaalde verslag uit 1947. In 1913 bouwde Jan Visser voor de zeilvereniging een jurypost en een steiger. Zijn uurloon was toen 22 cent. Omgerekend naar de situatie in 2011 zou dit 2.19 Euro per uur zijn (omrekening CBS).

Wiendelt Visser met vier zonen en twee kleinzonen Coll.Martens

Vlnr. Bovenste rij: Wiendelt Visser (1854), Wieb Visser (later Wanneperveen), zijn vader Gerlof Visser, Hendrik Visser.

Onderste rij: Andries Visser, Jan Visser, Wieb Visser (zoon van Andries)

In 1918 is het bedrijf “W.Visser en Co” gaan heten. Een commanditaire vennootschap waarin de houthandelaren van Calcar en Penon participeerden. (Dit gegeven wijkt af van hetgeen Huitema heeft geschreven). Het heeft bestaan tot ca. 1969. Daarna is het verkocht de heren Kok en Van Dam (respectievelijk buurman / marktkoopman en handelaar in grafzerken). Zij op hun beurt verkochten in 1971 de restanten aan het Meerschap. Wat zichtbaar overgebleven is van het bedrijf Visser, is de karakteristieke rij botenhuizen langs de Meerweg, tegenover de toren “Lange Jaap” van paviljoen de Twee Provinciën alsmede de rondvaartboot Neptunus. Verspreid over het land varen nog altijd hun voorlopers van de 30m². Het werfplaatje dat de Prinses Juliana siert, stamt uit deze periode en is daarom ook later in het schip geschroefd.

De grootste bekendheid kreeg het watersportbedrijf in de jaren tussen de beide oorlogen. De rondvaarten die ze organiseerden op het Paterswoldsemeer waren een publiekstrekker van naam in de regio. Ook mensen die geen band met de watersport hadden kregen er op deze manier een vleugje van mee. Zeilers kenden de werf vooral van de 16m² en de 7.10m. De boten werden geroemd om hun degelijkheid. Minder bekend is dat de werf van Visser ook een aantal overnaadse gaffel getuigde lesboten van de zeevaartschool in Delfzijl heeft gebouwd. Ze waren ongeveer 7 meter lang en hadden een midzwaard.

De motorboot Neptunus (17,5 x 3,5mtr.) is op het Paterswoldsemeer de enige overgebleven rondvaartboot die van Visser geweest is. Zij heeft onafgebroken altijd op het Paterswoldsemeer gevaren. Het is een stalen knikspant met een “eendekont”. Ze is gebouwd op de werf van Botje Ensing in Groningen. Eerst met een spiegel, later werd die vervangen en aangepast. De opbouw is pas later door Visser aangebracht. De ramen kunnen naar binnen opgeklapt worden zodat ze volledig open gevaren kan worden. Met haar lengte en breedte past ze precies in het toegangsluisje tussen het Hoornsediep en het meer. Het bruggetje in de Hoornsedijk moet open blijven staan wanneer ze erin ligt.

Ca. 1975 Bij de Eelderbrug in Groningen. In 2010 is haar uiterlijk nog ongewijzigd. Coll. Martens

Het Nederlandsch Jachtregister 1924/25 geeft een overzicht van de in Nederland rondvarende jachten op dat moment. Het is niet compleet en er staan fouten in, maar het geeft wel een goed overzicht van de varende watersport toen. De naam van de Fa.W.Visser en Co te Haren C48 komt vaker voor. Uit het jachtregister is af te leiden hoe de verhuurvloot van Visser er anno 1924 heeft uitgezien. Een opsomming in alfabetische volgorde:

Argo	motorjacht	7.30 mtr.	1919
Coco	kieljacht	7.00 mtr.	1917
Cuick (Quick)	kieljacht	7.20 mtr.	1921
Dolfijn	kieljacht	6.00 mtr.	1918
Eider	kieljacht	7.10 mtr.	1920
Gazelle (ex.J.E.S)	kieljacht	7.20 mtr.	1922
Gruno	sharpie	7.00 mtr.	1921
Iris	motorjacht	8.75 mtr.	1924
Johanna	tjotter	5.50 mtr.	(Duitschland)
Libel	kieljacht	6.00 mtr.	1920
Lyonel	sharpie	7.25 mtr.	1917
Marjoh	kielboot	7.00 mtr.	1916
Meerkoet	sharpie	7.00 mtr.	1921
Meeuw	kieljacht	6.00 mtr.	
Noordster	kieljacht	6.00 mtr.	1918
Paterswolde I	kieljacht	6.00 mtr.	(de Vries Lentsch 1911)
Prinses Juliana	tjotter	7.60 mtr.	1910 (1909)
Snip	kieljacht	6.00 mtr.	1918
Snoek	kieljacht	6.00 mtr.	1918
Stella	kieljacht	7.00 mtr.	1912
Wilhelmina	motorjacht	10.85 mtr	1922
Woelwater	kieljacht	7.00 mtr.	1917
Zwerfer	kieljacht	6.00 mtr.	(Duitschland)

Van de drieëntwintig schepen die Visser in de vaart had waren er slechts een paar die ze zelf niet gebouwd hadden. Tot hun vloot behoorden in 1925 twee Friese jachten. Ook voeren ze in 1924 al een aantal jaren met motorboten.

Hoewel het Paterswoldsemeer op een geografische band met het Drentse Paterswolde duidt, valt het meer op een paar hele kleine stukjes na onder de gemeente Haren. Een Groningse gemeente. Het nummer C48 Haren geeft het adres aan.

Wat opvalt in het Jachtregister is het ontbreken van een opgave van Helder in 1924/25. De beide bedrijven kunnen met het register als basis niet met elkaar vergeleken worden. Er is ook geen informatie uit te halen over de ronde jachten die Helder in zijn vloot had. Registratie van Helder in het handelsregister, pas in 1939, zal hier mee te maken hebben.

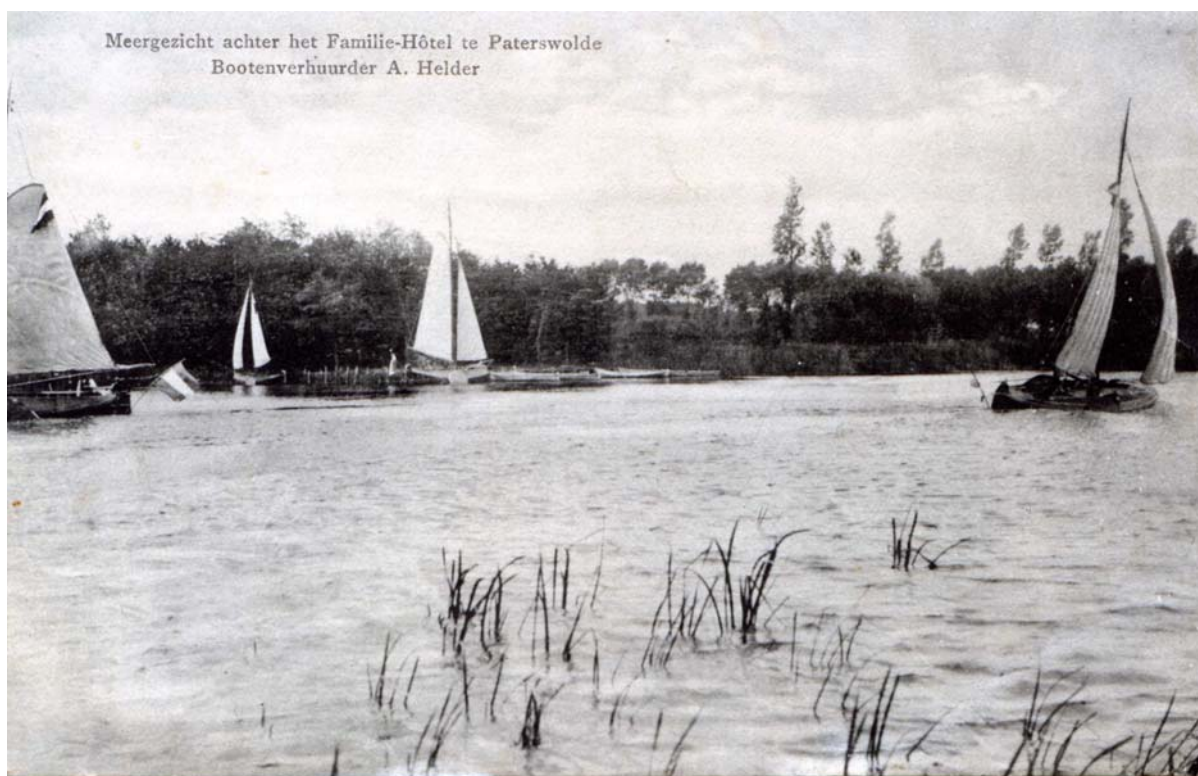

- A. Familiehôtel
- B. Voormalige steiger van de firma Helder achter Familiehôtel.
- C. Restaurant de Twee Provinciën
- D. Firma Visser 1925 - 1972
- E. Firma Helder
- F. Clubhuis Zeilvereniging
- G. Paalkoepel

vof. A. Helder en zonen (1939)
(begonnen door Jacob Helder in 1900)

Foto GtC 2011 Werfplaatje van op de Favonius, de 16m2 waarmee Jaap Helder sr. veel prijzen mee gewonnen heeft. Huidige eigenaar zijn neef Albert Helder jr.

Coll. Helder Ansicht van de situatie achter het Familiehôtel. Het paviljoen stond er nog niet. Jacob Helder is hier begonnen met rondvaarten voor de hotelgasten van het Familiehôtel.

Aan de Meerweg aan de west zijde van het Clubhuis van VWDTP staan twee oudere huizen met loodsen en boten huizen. Het ene zeer bouwvallig en gedeeltelijk ingestort, het andere lijkt opslagruimte te zijn met een werkplaats en botenhuizen erachter. Rechts het oorspronkelijke pand van Visser. Links dat van Helder, Meerweg 231. Dit pand werd gebouwd in 1921. Albert Helder sr. woonde hier met een gezin met 14 kinderen. De vof. Bestond uit vijf firmanten, Albert Helder sr. en zijn zonen Jacob, Wiendelt, Hendrikus, Willem en Albert Johan. De oprichtingsdatum was 29 december 1939. Na het overlijden van Albert sr. in 1945, trad zijn jongste zoon Joop in 1946 toe.

Coll. Helder Op het bord de tekst: Te huur Zeil en Roei Booten A.Helder toen aan de Kunstweg, in 2011 Meerweg. Foto GtC.

Coll. Helder Rechts Maria Helder - Visser en haar echtgenoot Albert Helder met hun kinderen. De jongsten waren nog niet geboren.

Zoals hiervoor ook al beschreven is, zijn de Vissers later met hun bedrijf een paar huizen naar het westen verhuisd, meer naar de Zuidwesthoek van het meer. Dichter bij het paviljoen de Twee Provinciën, de hotels en speeltuinen. Ongetwijfeld zal deze ligging economisch voordeel hebben geboden.

Het watersportbedrijf van Helder was toen gevestigd tussen het bedrijf van Visser en het Clubgebouw van DTP in. Maria Helder, die werkzaam was bij het paviljoen van Mulstege (De Twee Provinciën) had een reclame bordje van de Firma Helder, dat ze ophing langs de uitgangsroute en dat verwees naar het bedrijf van haar familie. Voorbij de deur van Visser.

coll.Heijne

Het onroerend goed ligt er anno 2010 nog altijd. Inclusief woning, werf, botenhuizen met boten, steigers en werkplaats. Eigenaren zijn de erfgenamen van Albert Helder die rond 1900 begonnen is met de verhuur van de Argo, toen de Vliegende Hollander, aan groepen gasten. De werf is niet meer commercieel in gebruik.

Gedurende mijn zoektocht naar informatie over de ronde jachten op het Paterswoldsemeer kwam ik steeds de naam van Visser tegen die in opdracht van Albert Helder Friese jachten bouwde. Dit in tegenstelling tot foto- of feitenmateriaal van de botenverhuurder Helder uit de periode 1900 - 1930. De periode waarin met Friese jachten werd gevaren en Helder de meeste Friese jachten in eigendom had en verhuurde.

Op 28 juli 2010 had ik een gesprek met de broers Albert (1943) en Jaap Helder op de Helder werf. Neven van de eerder genoemde Jaap Helder (1907) en nazaten van Albert Helder sr. Er werd gewerkt aan de Annie een karveelgebouwde voorloper van de Zestienkwadraat, een eikenhouten open zeilboot. Ze hing aan de voorstevan aan een stel schootblokken die met zekerheid van een rond jacht afkomstig waren.

28 juli 2010 Albert Helder Jr. bij het roer van de Annie. Foto's TIC

Over de ronde jachten konden ze me weinig vertellen. Ze zijn te jong om deze schepen meegemaakt en gekend te hebben. Albert wist wel over de Poseidon te vertellen. In de jaren dat DTP eigenaar was, lag ze bij de Helders in het botenhuis. Albert tuigde haar dan altijd voor gebruik. Toen het gesprek kwam op de “Zwaluw” was er enig misverstand over welke we het hadden. Ik sprak over het Friese jacht en de motorboot met dezelfde naam, maar Albert sprak over de gepiekte rondspant 7.10 “Zwaluw”. Uit overlevering noemde hij ook de Stânfries, voor de Helders een belangrijk jacht.

In 1927 heeft Helder een motorboot met dezelfde naam in de vaart genomen. Dit schip ligt nog altijd in het nog bestaande botenhuis van Helder.

Het bedrijf van Helder heeft altijd een beetje in de schaduw gestaan van dat van Visser. Waarschijnlijk kwam dat vooral door de ligging ervan en de verschillen in temperament van de ene familie en de andere. Het lag letterlijk een deur verder. Maar, het was een bedrijf van naam. Er was voor 60 boten een ligplaats in botenhuisen. De locatie hiervan was achter het Familiehôtel. Er was voor zo'n 100 schepen ligplaats buiten aan de steigers. In de jaren tussen 1920 en 1930 zijn er veel kano's en roeiboten gebouwd voor de verhuur. Tussen 1933 en 1980 lag de nadruk op het bouwen van Zestienkwadraten, maar zij bouwden ook Dertigkwadraten en Finnjollen. Het waren geliefde wedstrijdscopen die nog altijd op de wedstrijdbanen meezeilen. De zeilen werden gemaakt door Molenaar of de Vries uit Grouw. Jaap Helder (1907) genoot grote bekendheid als wedstrijdzeiler. In de Flying Dutchman bracht hij het tot de Olympische Spelen. Zijn wedstrijdzeilende broers Joop en Rieks en zus Betty deden niet echt voor hem onder.

Aan commercieel inzicht zal de verschillende Helders niet ontbroken hebben en vooral Jan Visser zal in het begin technische en creatieve vaardigheden hebben gehad, die anderen vaak ontbreken. Natuurlijk hebben de beide families (rond 1900) garen gesponnen bij de aanwezigheid van het Familiehôtel en haar gasten. Natuurlijk was de aanwezigheid van de Stad Groningen, de land- en buitenhuizen met hun bewoners in Paterswolde van positieve invloed, maar waarschijnlijk zal de soep in de beginjaren niet dik geweest zijn.

Bekend is dat zowel de Helders als ook de Vissers, naast hun watersport activiteiten ook hun geld verdienden met de vervening, visserij en kleine veehouderij. Traditioneel geen bedrijfstakken waar veel geld in verdiend werd.

Dat Jacob Helder ooit de middelen gehad heeft om het Friese jacht “Eeltje” van Eeltje Holtrop van der Zee in Joure te kopen is, in dit licht gezien, dan ook bijzonder.

Uit overleveringen van Jaap Helder (1907) is bekend dat het eikenhout dat gebruikt werd voor de botenbouw, afkomstig was van bomen uit de omgeving. Deze moesten door hen zelf worden gekapt. Ze hadden geluk wanneer de wortels in de grond mochten blijven zitten. Op de werf waren stoomvaten aanwezig, waar het hout overheen werd gelegd om het te kunnen buigen. Vaten en planken werden tijdens het stoomproces afgedekt met doeken om de warmte niet verloren te laten gaan. Het buigen was daarna een actie die snel uitgevoerd moest worden omdat het hout anders te snel afkoelde. Natuurlijk werd er ook hout ingekocht. Zo werd er ook ceder, lariks en mahonie verwerkt.

Foto GtC 2011 In het nog bestaande niet meer bruikbare botenhuis van Helder. De Poseidon had hier haar ligplaats.